

Marlena Prochorowicz, Bogusław Stankiewicz

WALORY TURYSTYCZNE WYBRANYCH GMIN WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

THE TOURIST VALUE OF THE SELECTED MUNICIPALITIES OF WEST POMERANIAN VOIVODESHIP

Zakład Polityki Gospodarczej i Turystyki, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
ul. Żołnierska 47, 72-210 Szczecin, mar@e-ar.pl

Summary. Changes which were introduced in Poland at the turn of the 80s and 90 have given rise to large-scale of unemployment. Unemployment, although it was visible mainly in the cities, has spread to rural areas. To maintain an average level of life, many farm owners were looking for additional sources of income – non-agricultural income. In order to ensure an adequate level of income of the population in rural areas and to preserve the natural landscape, agricultural production is increasingly being complemented by other activities, such as agrotourist services, manufacturing, health food, agricultural and non-agricultural services, crafts. Non-agricultural economic activities in rural areas is growing in a very different way. Currently non-agricultural entities show the highest density of western regions (West Pomerania, Pomerania, Silesia and Lubuskie Voivodeship). The largest concentration of non-agricultural entities in the suburban areas of large cities and in areas, which are attractive to tourists

Słowa kluczowe: agroturystyka, społeczność, województwo zachodniopomorskie.
Key words: agrotourism, communities, West Pomeranian Voivodeship.

WSTĘP

Województwo zachodniopomorskie obejmuje 114 gmin (11 gmin miejskich, 50 miejsko-wiejskich i 53 wiejskie), 17 powiatów ziemskich i 3 grodzkie (Szczecin, Koszalin, Świnoujście).

Ze względu na położenie województwa zachodniopomorskiego wiele gmin korzysta z przygranicznej współpracy z Niemcami i Szwecją, wchodząc w skład euroregionu Pomerania¹.

Województwo zachodniopomorskie, o powierzchni 22 878 km² (7,3% ogólnej powierzchni Polski), ma korzystne i zróżnicowane przestrzenne warunki naturalne do produkcji rolniczej. Powierzchnia ewidencyjna użytków rolnych stanowi 1137,8 tys. ha, przy czym zmniejszyła się o 27,8 tys. ha, w stosunku do roku 1989². Analizowany obszar liczy 1697,7 tys. mieszkańców przy niskiej gęstości zaludnienia 74 osoby na km² (średnia krajowa wynosi ponad 123 osoby na 1 km²). Specyfika położenia i różnorodność walorów przyrodniczo-krajoobrazowych wpływa na wysoką atrakcyjność obszaru (Ocena potencjału sektora turystycznego... 2007).

Na terenie województwa znajdują się Park Narodowy Drawieński i Park Narodowy Woliński, Parki Krajobrazowe: Barlinecko-Gorzowski, Cedyński, Doliny Odry, Drawski, Iński, Szczeciński i Ujścia Warty oraz 83 rezerваты przyrody.

¹ Do euroregionu Pomerania przyłączyło się 97 gmin (stan na 27 czerwca 2006 r.).

² W latach 1989–2004, wskutek korekty granic administracyjnych, powierzchnia województwa zachodniopomorskiego uległa zmniejszeniu o 1,5 tys. ha.

CHARAKTERYSTYKA GEOGRAFICZNO-PRZYRODNICZA WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Charakterystyczną cechą województwa są wody powierzchniowe obszaru lądowego i morskie wody wewnętrzne, które zajmują łącznie 5,7% obszaru (przy średniej krajowej 2,6%) i 15,7% powierzchni wód kraju. Pod tym względem Zachodniopomorskie plasuje się tuż za województwem warmińsko-mazurskim, które zajmuje miejsce pierwsze. Na obszarze województwa znajduje się ponad 1600 jezior, o powierzchni powyżej 1 ha, głównie na Pojezierzach: Drawskim, Wałęckim, Myśliborskim i Wełtyńskim.

Charakterystycznym zbiornikiem wodnym jest Zalew Szczeciński, do którego wpływa rzeka Odra. Po obu stronach Zalewu Szczecińskiego, który zajmuje 687 km², znajduje się wiele przystani jachtowych i portów, które sprzyjają rozwojowi turystyki i sportów wodnych.

Obszar nadmorski województwa charakteryzuje się najkorzystniejszymi warunkami klimatycznymi w całym basenie Morza Bałtyckiego. Specyficzny mikroklimat, w powiązaniu ze zdrowotnymi właściwościami wody morskiej oraz z obecnością źródeł wód wglębnych i złóż surowców leczniczych, sprzyja rozwojowi funkcji sanatoryjnej i uzdrowiskowej. Ponadto na terenie województwa zachodniopomorskiego jest dobrze rozwinięta sieć rzek.

Istotnym walorem całego województwa są lasy (4. miejsce w kraju pod względem lesistości). Obszary leśne stanowią 36% ogólnej powierzchni województwa (8000 km²); w niektórych powiatach (drawskim, szczecineckim, koszalińskim, wałęckim) lesistość przekracza 50%.

Charakterystyczne dla terenu województwa są liczne krainy pojezierne, z bogatą fauną i florą, czystymi wodami, a przede wszystkim 185-kilometrowy pas wybrzeża Bałtyku, plaże pokryte piaskiem oddzielone od lądu wydymami i unikatową roślinnością oraz klifami. Specyficzne położenie województwa, a także wynikająca z tego różnorodność walorów przyrodniczo-krajobrazowych wpływa na wysoką atrakcyjność turystyczną tego obszaru (Milewski i Szostak 2006).

Oprócz walorów przyrodniczych w województwie znajduje się wiele obiektów zabytkowych. W rejestr zabytków województwa zachodniopomorskiego wpisano 89 612 obiektów nieruchomych.

Na zwiększenie liczby przyjazdów turystycznych do danego regionu mogą wpłynąć różnego rodzaju imprezy i targi. Najbardziej popularne są organizowany cyklicznie Festiwal Wikiników w Wolinie, Pyrzyckie Spotkania z Folklorem, Światowy Festiwal Chórów Polonijnych w Koszalinie, Festiwal Muzyki Dawnej w Bierzwniku, Festiwal Pieśni Chóralnej w Międzyzdrojach, Iński Festiwal Lata Filmowego, Dzień Piwowara, Festiwal Kaszy, Festiwal Ziemniaka.

Przyjazdy uwarunkowane są dostępnością transportową. Województwo ma dobre połączenia komunikacyjne z Niemcami (samochód, prom, kolej), a także ze Szwecją i z Danią (prom). Ograniczona jest jednak komunikacja z południowo-wschodnią częścią naszego kraju. Dobrze rozwinięta jest sieć drogowa, ale przy niskim wskaźniku gęstości dróg. W ośrodkach szczecińskim i koszalińskim ruch jest nadmierny. Sieć dróg stanowią: część autostrady A6, drogi ekspresowe (jedna istniejąca i trzy planowane), 12 dróg krajowych oraz drogi wojewódzkie, powiatowe i gminne. Liczne są czynne linie kolejowe, w tym jedna do Berlina i kolej wąskotorowa z Gryfic do Pogorzelic. Na wybrzeżu województwa funkcjonują 4 morskie porty handlowe (Szczecin, Koszalin, Police, Świnoujście), 10 małych portów bałtyckich i 13 przystani rybackich. To w tym województwie realizowanych jest ok. 90% pasażerskiego ruchu promowego.

Trochę zapomniana żegluga śródlądowa powraca do łask. Biała księga Komisji Europejskiej (White Paper. European... 2001) uznaje żeglugę śródlądową za „[...] konkurencyjną alternatywę dla transportu drogowego i kolejowego na tych trasach, które są do tego odpowiednie” (s. 41). Na obszarze województwa jest: jeden port lotniczy – Szczecin-Goleniów, jedno lotnisko cywilne – Szczecin-Dąbie, trzy lotniska wojskowe: Świdwin, Mirosławiec, Oleszno i dziewięć lotnisk powojсковych: Płoty, Dziwnów, Zegrze Pomorskie, Borne Sulino, Kluczewo, Chojna, Bagicz. Coraz więcej dogodnych połączeń sprawia, że transport powietrzny staje się coraz bardziej popularną formą transportu.

ZRÓŻNICOWANIE POZIOMU ROZWOJU EKONOMICZNEGO W REGIONIE

Tereny wiejskie województwa są bardzo zróżnicowane pod względem poziomu rozwoju ekonomicznego m.in. ze względu na występowanie stref przyrodniczych i funkcjonalnych (nadmorskiej, pojeziernej, przygranicznej), z dogodnymi warunkami dla rozwoju pozarolniczych dziedzin gospodarki. Przeważają jednak obszary recesji gospodarczej, wysokiego bezrobocia i znacznego zubożenia ludności. Poza obszarem nadmorskim i obszarem aglomeracji szczecińskiej i koszalińskiej tereny te charakteryzują się niskim rozwojem ekonomicznym, wysokim bezrobociem, stagnacją produkcji rolnej, brakami w wyposażeniu w infrastrukturę techniczną, społeczną i usługi.

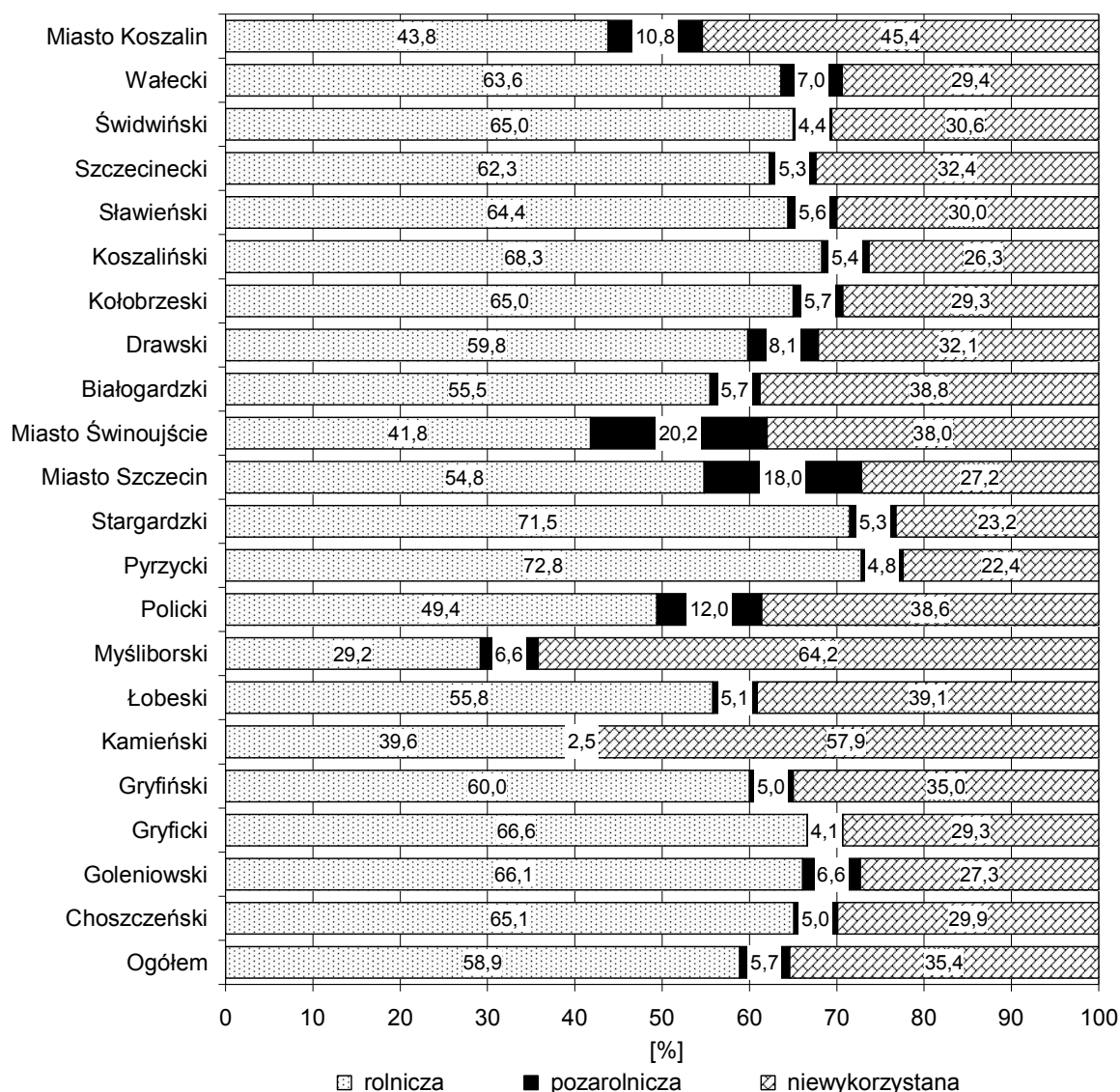
Województwo zachodniopomorskie jest regionem o zróżnicowanych warunkach glebowych. Dominują tu gleby średnie – 51%, gleby bardzo dobre i dobre stanowią 24%, natomiast słabe i bardzo słabe – 25%. Najlepsze gleby występują w powiatach: pyrzyckim (gdzie aż 75% zaliczono do klas II i IIIb), gryfińskim (46%), myśliborskim (34%), kamieńskim (31%) i choszczeńskim (30%). Na wschodzie województwa przeważają gleby średnie i słabe. Najsłabsze gleby mają powiaty: szczecinecki (tylko 4% stanowią gleby II–IIIb), drawski (6,5%) i goleniowski (7%) – Karmowska i Szczygiał (2003). Niestety, nie ma koncepcji dotyczącej tworzenia gospodarstw agroturystycznych na terenach o gorszych glebach. Jeśli tylko w gospodarstwie są sprzyjające warunki, by wynajmować kwatery dla turystów, a także oferować dodatkowe usługi, mieszkańcy wsi to robią.

Rozwój turystyki, w tym również agroturystyki, uzależniony jest jednak głównie od zwiększenia standardu bazy turystycznej, podniesienia jakości i atrakcyjności usług turystycznych oraz zwiększenia dostępności komunikacyjnej. Warunkiem rozwoju jest też utrzymanie zasobów naturalnych i ochrona ich przed dewastacją (budowa oczyszczalni ścieków, składowisk odpadów itp.) oraz odpowiednia promocja i reklama atrakcyjnych rejonów i miejscowości. Gospodarstw w województwie zachodniopomorskim podłączonych do sieci gazu ziemnego jest o około 15% mniej niż wynosi średnia krajowa. 12% gospodarstw nie jest podłączonych do żadnego typu kanalizacji, a wodę ze studni czerpie 7,5% gospodarstw. Większość ścieków z gospodarstw domowych (61%) odprowadzanych jest do szamba (bez oczyszczania) – Regionalny Program Rozwoju... (2006).

Ze względu na zmniejszoną produkcję zwierzęcą powierzchnia przeznaczona dla zwierząt w budynkach wielofunkcyjnych zmniejszyła się w gospodarstwach indywidualnych powyżej 1 ha u.r. o 56,9%. Powierzchnia ta na działalność rolniczą była wykorzystywana w 87,0%, na działalność pozarolniczą w 0,5%; 12,5% powierzchni nie wykorzystywano. Powiat myślibor-

ski charakteryzował się największą niewykorzystaną powierzchnią budynków inwentarskich (64,2%), podobnie powiat kamieński (57,9%). W strukturze niewykorzystania budynków inwentarskich ostatnie miejsce zajmuje powiat pyrzycki (22,4%), a tuż przed nim znajduje się powiat stargardzki (23,2%). Bardzo ważne w rozwoju agroturystyki były i nadal są niewykorzystane w gospodarstwach rolnych pomieszczenia, które można dostosować do potrzeb prowadzonej działalności turystycznej.

W wykorzystaniu powierzchni budynków na cele pozarolnicze (rys. 1) na pierwszym miejscu znalazły się gospodarstwa z powiatów: polickiego (12%), drawskiego (8,1%), wałęckiego (7,0%), myśliborskiego (6,6%). Zatem można stwierdzić, że w województwie zachodniopomorskim istnieje możliwość rozwoju rynku usług agroturystycznych poprzez wykorzystanie niezagospodarowanych pomieszczeń inwentarskich, zwłaszcza na terenach o cennych walorach przyrodniczych i turystycznych.

Rys. 1. Struktura wykorzystania powierzchni budynków inwentarskich na poszczególne działalności w powiatach województwa zachodniopomorskiego

Źródło: Budynki i wyposażenie techniczne... (2002).

Tabela 1. Wybrane elementy analizy SWOT województwa zachodniopomorskiego pod względem rozwoju agroturystyki

Słabe strony	Mocne strony
<ul style="list-style-type: none"> – wolny rozwój grup producenckich w rolnictwie – niewielka liczba markowych produktów regionalnych – niewystarczająca promocja gospodarcza regionu – spadek liczby kobiet na obszarach wiejskich – niedostosowana do potrzeb rynku pracy struktura wykształcenia młodzieży – słaba współpraca uczelni regionu z uczelniami zagranicznymi – niski poziom bezpieczeństwa publicznego – niska jakość dróg, zły stan techniczny liniowej infrastruktury kolejowej, brak środków na kolejowe przewozy regionalne – niedostateczny stopień oczyszczania ścieków, szczególnie w Szczecinie – stolicy regionu, zagrożenie czystości wód ściekami socjalno-bytowymi – nadmierne zanieczyszczenia komunikacyjne, hałas i emisja spalin w dużych miastach – konflikt między rozwojem energetyki wiatrowej a rozwojem turystyki nadmorskiej 	<ul style="list-style-type: none"> – korzystne warunki rozwoju turystyki zarówno pod względem przestrzennym, jak i jakościowym – dostępność różnorodnych nośników energii, ze szczególnym uwzględnieniem źródeł odnawialnych – dobre warunki do produkcji biopaliw jako źródeł ekologicznej i odnawialnej energii – duża aktywność gospodarcza mieszkańców województwa – duży odsetek uczących się i studiujących. Dobrze rozwinięta baza szkolnictwa wyższego i nauki – rosnący odsetek studentów studiujących za granicą – rola euroregionu Pomerania we współpracy transgranicznej województwa – znaczna liczba ośrodków kultury na terenach wiejskich – położenie na skrzyżowaniu ważnych szlaków transportowych, o znaczeniu międzynarodowym, w układzie północ-południe i wschód-zachód – przygraniczne i nadmorskie położenie – występowanie najcenniejszych pod względem przyrodniczym nadmorskich biotopów
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – wspieranie ponadregionalnych produktów turystycznych w województwach o cennych walorach turystycznych (pasma województw nadmorskich) – eliminacja barier w celu swobodnego przepływu towarów, usług, kapitału i ludzi w ramach jednolitego rynku UE – rozwój przedsiębiorczości (łatwiejszy dostęp do informacji, doradztwa, kapitału i technologii) – uruchomienie na poziomie krajowym specjalnych programów, ukierunkowanych na aktywizację zawodową kobiet i osób niepełnosprawnych na obszarach wiejskich – wspieranie programów edukacyjnych przez Unię Europejską i Radę Europy – wsparcie przekształcania zdegradowanych obszarów powojennych – rozwiązywanie problemów strukturalnych na obszarach popegeerowskich 	<ul style="list-style-type: none"> – zobowiązania wynikające z przepisów Unii Europejskiej w zakresie kształtowania i ochrony środowiska naturalnego – rosnąca rola ograniczeń związanych z ochroną środowiska – rosnąca konkurencyjność regionów niemieckich – brak dostatecznych środków na działania dotyczące rewitalizacji: terenów konwersji, obszarów miejskich i wiejskich – postępująca migracja kadr z regionu do innych części Polski i za granicę – silna konkurencja ościennych województw i regionów państw przygranicznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego... (2005).

Region województwa zachodniopomorskiego ma wiele atutów sprzyjających rozwojowi turystyki i funkcji turystycznej.

Analizę mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń oparto na strategii województwa zachodniopomorskiego. W tabeli 1 przedstawiono słabe i mocne strony, które są wypadkową potrzeb w obrębie trzech sfer: gospodarki, społeczeństwa, a także przestrzeni i środowiska przyrodniczego (Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego... 2005).

Atrakcyjne położenie województwa zachodniopomorskiego sprzyja rozwojowi turystyki, a szczególnie bazy noclegowej. Pas nadmorski ma najwięcej różnego rodzaju obiektów zbiorowego i indywidualnego zakwaterowania.

Region Pomorza Zachodniego dysponuje bardzo dobrze rozwiniętą bazą noclegową. Znajduje się tutaj 19% wszystkich miejsc noclegowych w Polsce (Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego... 2005). Największe zagęszczenie ośrodków wczasowych, hoteli i pensjonatów występuje na wybrzeżu, ale i w głębi lądu ich nie brakuje.

Turystyka jest ważnym działem gospodarki województwa zachodniopomorskiego, który ma duże możliwości rozwoju, zwłaszcza turystyka aktywna i specjalistyczna (na przykład piesza, rowerowa, konna, wodna, lotnicza), przygraniczna i morska, biznesowa – na terenach wiejskich (agroturystyka i ekoturystyka). Rozwojowi tego sektora sprzyjają cenne walory przyrodnicze i turystyczne, które wpływają na atrakcyjność regionu. Bogata baza noclegowa zbiorowego zakwaterowania sprzyja przyjazdowi turystów z kraju i z zagranicy; uzupełnia ją liczne kwatery w gospodarstwach agroturystycznych.

WALORY TURYSTYCZNE BADANYCH GMIN

Do charakterystyki wybrano celowo 7 gmin województwa zachodniopomorskiego, w których znajdują się analizowane gospodarstwa agroturystyczne; są to gminy: Borne Sulinowo, Darłowo, Myślibórz, Police, Ustronie Morskie, Węgorzyno i Wolin, przy czym nie są to gminy, z których otrzymano najwięcej ankiet, ale te, które położone są w różnych miejscach naszego województwa.

Likwidacja wielu zakładów pracy, nieopłacalność produkcji rolniczej doprowadziła do wzrostu bezrobocia na obszarach wiejskich. Wiele osób pozostających bez pracy – tych bardziej przedsiębiorczych – zaczęło szukać innych pozarolniczych źródeł dochodu.

Gospodarstwa agroturystyczne mogą rozwijać się nie tylko w regionie nadmorskim czy pojeziernym; niektóre gospodarstwa położone w miejscu dość odległym od morza mają bogatą ofertę usług, ciesząc się dużą popularnością wśród turystów. Dochód, dzięki któremu można poprawić jakość bazy noclegowej i żywienia, jest w tym wypadku ważny – dlatego rolnicy szukający nowych miejsc pracy, a posiadający niezagospodarowane pomieszczenia, zapraszają gości na wypoczynek, oferując im wiele atrakcji związanych z tradycją, kulturą i kuchnią regionalną.

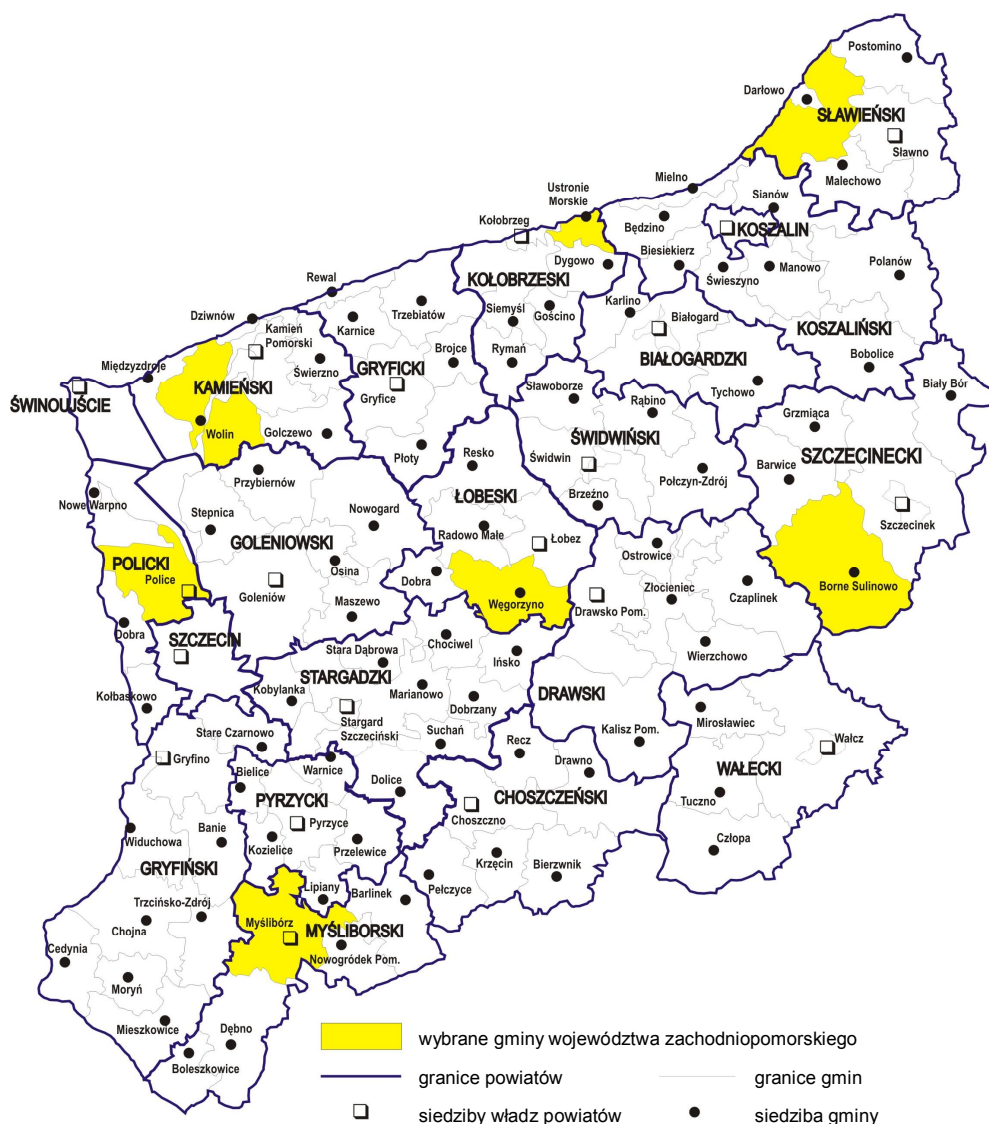
W tabeli 3 podano liczbę podmiotów gospodarczych, dochodów i wydatków z budżetów gmin na kulturę i ochronę środowiska. Spośród wybranych najmniejsza jest gmina Ustronie Morskie (57 km²), ale ze względu na swój turystyczny charakter bezrobocie jest tu mniejsze; w 2005 roku stanowiło 13,0% – tuż za Policami (12,6%). Gmina Police okazała się najbardziej przedsiębiorcza – tutaj jest najwięcej podmiotów gospodarki narodowej (4220), jednocześnie wydatki z budżetu gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego, a także na gospodarke

komunalną i ochronę środowiska (3691,3 tys. zł oraz 12 888,0 tys. zł) są największe w odniesieniu do wydatków gmin wymienionych w tab. 2.

Tabela 2. Bezrobocie na wsi a liczba miejsc noclegowych w gospodarstwach agroturystycznych wybranych gmin województwa zachodniopomorskiego

Rok	Gmina	Borne Sulinowo	Wolin	Darłowo	Ustronie Morskie	Węgorzyno	Myślibórz	Police
2004	stopa bezrobocia [%]	22,0	21,7	25,7	18,6	23,4	20,8	13,4
	liczba kwater / miejsc noclegowych	9/94	17/132	42/572	12/125	3/17	3/16	1/4
2005	stopa bezrobocia [%]	22,7	20,5	22,8	15,5	22,6	17,5	12,3
	liczba kwater / miejsc noclegowych	9/94	25/218	23/467	13/143	5/53	1/6	1/4
2006	stopa bezrobocia [%]	17,4	18,2	18,3	12,2	17,7	11,3	10,1
	liczba kwater / miejsc noclegowych	12/100	25/218	56/704	14/159	5/57	1/6	2/10

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Barzkowicach z lat 2004–2007.

Rys. 2. Położenie geograficzne badanych gmin województwa zachodniopomorskiego

Na atrakcyjność turystyczną danego obszaru, oprócz walorów naturalnych i antropogenicznych, wpływa m.in. rozwój infrastruktury usługowej, technicznej, ochrona środowiska naturalnego, dostępność komunikacyjna. Przeprowadzona przez Milewskiego (2005) analiza porównawcza gminy województwa zachodniopomorskiego pozwoliła na uszeregowanie badanych jednostek od najlepszej do najgorszej (według stopnia ich atrakcyjności turystycznej).

Tabela 3. Charakterystyka badanych gmin województwa zachodniopomorskiego w 2005 r.

Gmina	Liczba ludności w gminie (bez miasta)	Powierzchnia [km ²]	Bezrobocie [%]	Liczba podmiotów gospodarki narodowej	Dochody budżetów gmin ogółem [tys. zł]	Wydatki budżetów gmin [tys. zł]			Liczba ludności na 1 km ²
						na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska	na 1 mieszkańca [zł]	
Województwo	1 694 178	22 896	25,2	206 776	2 316 583,4	77 316,2	229 268,4	2022,7	74
Borne Sulinowo	5016	484	21,4	658	21 592,5	1081,4	1622,0	2433,7	19
Wolin	7462	372	17,8	1308	23 227,3	705,5	1919,2	1906,2	38
Darłowo	7548	270	20,2	532	30 726,3	695,8	1231,4	2112,2	28
Ustronie Morskie	3587	57	13,0	886	23 779,8	710,9	1910,1	3968,8	63
Węgorzyno	4308	256	22,4	379	14 523,1	272,2	420,4	1856,5	29
Myślibórz	9055	328	17,4	1803	35 953,9	1308,6	2638,5	1754,1	64
Police	7097	252	12,6	4220	91 821,1	3691,3	12 888,0	2182,8	165

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Województwo Zachodniopomorskie. Podregiony, powiaty, gminy (2006).

W rankingu gmin turystycznych województwa zachodniopomorskiego na pierwszym miejscu znalazła się gmina Rewal, osiągając wartość $TMR = 0,64124^3$. Wśród najlepszych 50 gmin są także te wymienione przez autorkę pracy:

- Ustronie Morskie – $TMR = 0,30805$ – miejsce 4,
- Darłowo – $0,17588$ – miejsce 13,
- Wolin – $TMR = 0,14101$ – miejsce 23,
- Myślibórz – $TMR = 0,13513$ – miejsce 26,
- Borne Sulinowo – $TMR = 0,12565$ – miejsce 40.

Mimo że gminy Węgorzyno i Police cieszą się zainteresowaniem turystów, nie znalazły się w pierwszej pięćdziesiątce gmin atrakcyjnych turystycznie.

Gmina Borne Sulinowo położona jest w południowej części byłego województwa koszalińskiego w otulinie Drawskiego Parku Krajobrazowego. Występujące tu jeziora otoczone są

³ TMR – taksonomiczny miernik rozwoju to wielkość syntetyczna, będąca wypadkową wszystkich analizowanych zmiennych, która pozwala na uporządkowanie obiektów w zależności od ich wzorca rozwoju (w tym wypadku wytypowano 34 cechy, m.in. lasy, wody powierzchniowe, obszary chronione, zabytki, szlaki turystyczne, gęstość dróg, liczbę miejsc noclegowych).

lasami, w których wspaniała przyroda w nieznacznym stopniu naruszona została przez cywilizację. Zarówno miasto, jak i miejscowości wiejskie w gminie mają dobrze rozwiniętą bazę turystyczną oraz wiele miejsc noclegowych. Wiele gospodarstw rozwinęło działalność agroturystyczną, a turystyka jest jedną z najważniejszych funkcji rozwojowych miasta i gminy Borne Sulinowo. W najbliższej przyszłości planuje się wybudowanie kilku przystani wodnych oraz dalszą adaptację budynków na pensjonaty i ośrodki wypoczynkowe.

Spośród siedmiu wymienionych gmin Borne Sulinowo zajmuje największą powierzchnię i ma najmniejsze zagęszczenie (19 osób na 1 km²). Jest to gmina typowo turystyczna, z licznymi ośrodkami wczasowo-wypoczynkowymi i gospodarstwami agroturystycznymi. Bogata oferta usług gastronomicznych, pole namiotowe i wypożyczalnia sprzętu cieszą się na słabnącym powodzeniu wśród turystów, a liczne gospodarstwa stale się rozwijają i uatrakcyjniają swoją ofertę.

Wolin – to gmina położona jest w północno-zachodniej części województwa. Od północy granicę gminy wyznacza Morze Bałtyckie, od południa – Zalew Szczeciński. W centralnej części wyspy znajduje się Woliński Park Narodowy (z bogatą florą i fauną).

Zarówno miasto Wolin, jak i cała gmina mają do zaoferowania wiele atrakcji dla turystów – m.in. Woliński Park Narodowy, wycieczki łodzią wikińską po rzece Dziwnie. Nie brakuje ośrodków wypoczynkowych, w których królują bezsprzecznie gospodarstwa agroturystyczne, usytuowane zarówno w samym Wolinie, jak i w sąsiadujących z nim wsiach, położone w urokliwych miejscach, z dala od miejskiego zgiełku, od którego przecież wielu turystów chce odpocząć. Wyspa Wolin, położona na skrzyżowaniu tras tranzytowych z północy na południe i z zachodu na wschód, ma szansę na większe zainteresowanie turystów. Posiada czyste plaże, bazę gastronomiczną na wysokim poziomie, dobrą infrastrukturę wypoczynkową, a także wiele wspaniałych i cennych obiektów architektury murowanej i drewnianej, obszary chronione, rezerваты i pomniki przyrody. W lasach można podziwiać stare okazałe buki i sosny, a wśród nich również najbardziej znane dęby Wolinian i Wikingów oraz okazałą tuję w okolicach Warnowa. Na wyspie Wolin i Pobrzeżu Szczecińskim jest łącznie 281 km oznakowanych szlaków. Międzynarodowa ścieżka rowerowa wokół Zalewu Szczecińskiego: Region ujścia Odry został ogłoszony przez Międzynarodówkę Przyjaciół Przyrody NFI Krajobrazem Roku 1993. Zarówno Niemcy, jak i Polska zgodnie postanowili ten fakt wykorzystać dla rozwoju turystyki ekologicznej, nazywanej łagodną, czyli takiej, która nie szkodzi czystości powietrza i wód, ptactwu, zwierzyńce oraz unikatowej roślinności.

Ustronie Morskie – to gmina leżąca na Równinie Białogardzkiej nad Morzem Bałtyckim. Nadmorskie wsie – Ustronie Morskie i Sianożęty stanowią podstawę turystyki w gminie. Na terenie gminy funkcjonuje 120 pensjonatów, hoteli, domów wypoczynkowych, gospodarstw agroturystycznych, kwater prywatnych, kempingów i pól namiotowych.

Wytrawny turysta łatwo odszuka w Ustroniu Morskim szlaki turystyczne. Najbardziej popularne to: międzynarodowy szlak pieszy E-9, szlak rowerowy po gminie Ustronie Morskie, błękitny szlak pieszy do najstarszych dębów w Polsce. Na terenie gminy znajdują się najstarsze dęby w Polsce – „Bolesław” (800 lat) i „Warcisław” (640 lat). Można tu obejrzeć również wiele ciekawych zabytków, których historia sięga nawet XII w. Większość z nich znajduje się w miejscowości Rusowo, oddalonej od Ustronia o ok. 10 km., np. kościół filialny

z XIV w. pw. Matki Boskiej Różańcowej. Kościółek jest jedną z najstarszych świątyń chrześcijańskich na Pomorzu; ma ponad 600 lat.

Darłowo. Gmina ta położona jest w północno-wschodniej części województwa zachodniopomorskiego. Swoisty mikroklimat, 20-kilometrowy odcinek szerokich piaszczystych plaż, czyste środowisko naturalne oraz walory przyrodnicze i krajobrazowe spowodowały, że gmina należy do najatrakcyjniejszych turystycznych regionów nadbałtyckich. Wspaniałe warunki do wypoczynku zapewnia licząca 17 tys. miejsc baza noclegowa wraz z obiektami towarzyszącymi. Rezerwat „Słowińskie Błota” położony jest na północ od wsi Słowino, obejmując obszar około 145 ha. Dąbki to największa miejscowość wczasowo-kąpieliskowa w gminie Darłowo, położona na mierzei między Bałtykiem a jeziorem Bukowo. Zlokalizowanych jest tutaj wiele ośrodków wczasowych i kolonijnych, liczne pola biwakowe, obozowiska, kwatery prywatne, pensjonaty.

Liczne szlaki turystyczne: koszaliński szlak nadmorski, szlak rezerwatów, szlak wiatraków, a także szlaki rowerowe i kajakowe, przyciągają wielu turystów.

Węgorzyno. Gmina położona jest w otulinie Ińskiego Parku Krajobrazowego. Na jej niepowtarzalny urok składają się: 7 rzek, 27 jezior, lasy i plaże nad jeziorami; jest rajem dla osób kochających przyrodę.

Gmina Węgorzyno jest gminą rolniczą o cennych walorach przyrodniczych i krajobrazowych. Ma niepowtarzalną przyrodę – kompleksy leśne pełne zwierzyny i grzybów. Tereny parku idealnie nadają się do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej.

Do ciekawych obiektów architektonicznych należą m.in. budowle sakralne, ruiny pałaców, parki z pomnikami przyrody oraz grodziska: w Dłusku tajemnicze ruiny kościoła z XVIII wieku z kamienia polnego, na wzgórzu tzw. węgorzyński Trzęsacz, w Przytoniu dom ryglowy kryty strzechą, w Lesięcinie reprezentacyjny pałac w stylu barokowym, w Runowie Pomorskim kościół parafialny pw. św. Tomasza Apostoła.

Na terenie gminy jest wiele jezior, od strony północnej znajdują się: kąpielisko, ośrodek wypoczynkowy i pole namiotowe. Liczne szlaki piesze, rowerowe i samochodowe cieszą się dużą popularnością wśród przyjeżdżających na wypoczynek.

Myślibórz położony jest na wschodnim brzegu Jeziora Myśliborskiego, w południowo-zachodniej części województwa zachodniopomorskiego. Leży w centrum Pojezierza Myśliborskiego. Miasto i gmina stanowią atrakcyjną dla turystów okolicę z licznymi obszarami leśnymi oraz jeziorami. Największym wśród nich jest Jezioro Myśliborskie, z dobrymi warunkami do żeglowania, kajakarstwa i uprawiania innych sportów wodnych.

Dla zwolenników wypoczynku zagospodarowano także tereny leśne nad jeziorami. Są to obszary ogrodzone, wyposażone w podstawowe urządzenia i wiaty, miejsca przeznaczone na ogniska. Są to tereny nad Jeziorem Myśliborskim, jeziorem Chłop, Jeziorem Białym oraz w Pszczelniku. Jest to również raj dla wędkarzy – jeziora obfitują w takie ryby, jak: płoć, okoń, węgorz, sandacz, szczupak, sielawa, ukleja. Jeziora są siedliskiem różnorodnego ptactwa.

Gmina Police położona jest w zachodniej części powiatu polickiego. Gmina graniczy także z Republiką Federalną Niemiec – powiatem Uecker-Randow (land Meklemburgia–Pomorze Przednie). Na obrzeżach Puszczy Wkrzańskiej ciągnie się 4,5-kilometrowa trasa rekreacyjna.

Tabela 4. Podstawowe cechy charakteryzujące badane gminy pod względem atrakcyjności turystycznej

Gmina	Powiat	Udział powierzchni lasów w powierzchni gminy [%]	Udział walorów wypoczynkowych w powierzchni gminy [%]	Walory wypoczynkowe I kategorii [km ²]	Walory wypoczynkowe II kategorii [km ²]	Walory wypoczynkowe III kategorii [km ²]	Rodzaj walorów naturalnych			Kategoria atrakcyjności wypoczynkowej	Warunki do rozwoju agroturystyki	Kategoria atrakcyjności krajoznawczej	Dominujący rodzaj wypoczynku			
							jeziora	las	morze				leśny	nadwodny (kąpiele i plażowanie)	wodny w ograniczonym zakresie (bez żeglarstwa)	wodny w pełnym zakresie (z żeglarstwem)
Borne Sulinowo	szczecinecki	51,8	94,0	100	60	300	tak	tak	nie	duża	średnio korzystne	znacząca	tak	nie	nie	tak
Darłowo	slawieński	20,2	69,0	60	0	0	nie	nie	tak	duża	średnio korzystne	duża	nie	tak	nie	nie
Myślibórz	myśliborski	22,3	42,6	30	30	80	tak	tak	nie	duża	korzystne	znacząca	nie	nie	nie	tak
Police	policki	52,2	59,7	0	0	60	nie	nie	tak	średnia	korzystne	mała	tak	nie	nie	nie
Ustronie Morskie	kołobrzeski	27,1	87,3	20	10	0	nie	nie	tak	duża	korzystne	znacząca	tak	tak	nie	nie
Węgorzyno	łobeski	23,7	54,6	0	40	100	tak	nie	nie	duża	korzystne	mała	nie	nie	nie	tak
Wolin	kamieński	22,3	42,7	10	70	30	nie	nie	tak	duża	korzystne	duża	nie	nie	tak	nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Turystyczna baza danych... (2005).

Rezerwat ornitologiczny nad jeziorem Świdwie wpisano w 1984 roku do Międzynarodowej konwencji RAMSAR jako jeden z ważniejszych obszarów wodno-błotnych na świecie. Pod względem ekologicznym Police należą do wiodących gmin w kraju. W ostatnim czasie na terenie gminy posadzono kilkadziesiąt tysięcy drzew i krzewów ozdobnych.

W tabeli 4 przedstawiono cechy charakteryzujące wybrane gminy pod względem atrakcyjności turystycznej. Spośród 7 gmin tylko Police charakteryzują się średnią atrakcyjnością wypoczynkową; wszystkie pozostałe mają korzystne warunki do rozwoju agroturystyki. Największym udziałem walorów wypoczynkowych (94,0%) w powierzchni gminy charakteryzuje się Borne Sulinowo, najmniejszym – gmina Myślibórz (42,6%). Bardzo atrakcyjna pod względem krajoznawczym jest gmina Darłowo, mało atrakcyjne natomiast są gminy Police i Węgorzyno. Także Police są gminą o średniej atrakcyjności wypoczynkowej. Pozostałe gminy charakteryzuje wysoka atrakcyjność wypoczynkowa.

Pod względem udziału walorów wypoczynkowych w ogólnej powierzchni gminy na czoło wysuwają się Borne Sulinowo (94,0%), Ustronie Morskie (87,3%), Darłowo (69,0%).

Najwięcej walorów wypoczynkowych I kategorii ma gmina Borne Sulinowo (100 km²). W III kategorii walorów wypoczynkowych znalazły się gminy Borne Sulinowo (300 km²) i Węgorzyno (100 km²).

Mimo że gminy różnią się pod względem atrakcyjności turystycznej, walorów naturalnych i dominującego rodzaju wypoczynku, każda z nich ma korzystne warunki do rozwoju agroturystyki. W gminach tych jest wiele gospodarstw agroturystycznych, co wskazuje, że atrakcyjność samego gospodarstwa, jakość świadczonych usług, a także osobowość właścicieli kwater często przesądza o wyborze miejsca wypoczynku.

Najwięcej miejsc noclegowych wśród badanych gmin jest w gminie Darłowo (704), a także w gminie Wolin (301). Świadczy to o dużym zainteresowaniu agroturystyką gospodarzy mieszkających na terenach przymorskich (tab. 5).

Tabela 5. Charakterystyka gospodarstw agroturystycznych w badanych gminach województwa zachodniopomorskiego w latach 2005–2006

Gmina	Liczba gospodarstw								Liczba pokoi		Liczba miejsc noclegowych	
	sezonowych		całorocznych		z wyżywieniem		ogółem					
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
Borne Sulinowo	2	4	7	8	5	8	9	12	41	47	94	100
Darłowo	16	44	7	12	8	23	23	56	152	342	467	704
Myślibórz	1	1	0	0	1	1	1	1	3	3	6	6
Police	0	1	0	0	0	0	0	1	0	2	0	4
Ustronie Morskie	10	11	3	3	3	4	13	14	52	56	143	159
Węgorzyno	2	1	3	4	0	5	5	5	20	20	53	57
Wolin	19	21	6	7	5	5	25	28	80	88	218	301
Województwo	203	276	261	258	244	281	463	534	1676	1799	4533	5546

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zachodniopomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Barzkowicach z lat 2005 i 2006.

Czynnikami mającym zdecydowanie negatywny wpływ na turystyczny rozwój województwa są uwarunkowania klimatyczne, które sprawiają, iż nawet ww. atuty regionu nie są w stanie zlikwidować charakterystycznej dla województwa sezonowości usług turystycznych. W przeciwieństwie do południowych województw Polski, których walory naturalne i ukształtowanie terenu pozwalają oferować całoroczny wypoczynek, województwo zachodniopomorskie jest kojarzone przede wszystkim jako region nadmorski, dostępny głównie w lecie. W konsekwencji wpływa to zarówno na koncentrację bazy noclegowej w pasie wybrzeża, jak i na wysokie ceny usług turystyczno-wypoczynkowych. Jedynie wypoczynek dzieci i młodzieży w ramach tzw. zielonych szkół oraz wcześniej działalność uzdrowiskowa wpływają na ograniczenie sezonowości wypoczynku w regionie.

Unikatowe walory przyrodniczo-kulturowe związane z nadmorskim i pojeziernym położeniem, jak również z przygranicznym położeniem województwa, które stymuluje rozwój transgranicznych produktów turystycznych, są atutem badanego regionu. Dzięki charakterystycznej różnorodności krajobrazu, walorów naturalnych, bogactwa folkloru i tradycji regionalnych istnieje tu duża szansa na rozwój zróżnicowanych form turystyki.

PODSUMOWANIE

Atuty województwa zachodniopomorskiego w zakresie rozwoju usług agroturystycznych opierają się na walorach przyrodniczych oraz korzystnym położeniu w sąsiedztwie rynku niemieckiego i rynku skandynawskiego, które stanowią jednak konkurencję; konkurencją jest także sąsiednie województwo pomorskie. Zachodniopomorska agroturystyka i turystyka wiejska staje się produktem oferowanym na rynkach międzynarodowych. Jest to szansa na zwiększenie liczby obcokrajowców przyjeżdżających do naszego kraju.

Tereny wiejskie to najbardziej problemowe obszary województwa zachodniopomorskiego, dlatego należy podjąć działania zmierzające do poprawy jakości i warunków życia ich mieszkańców. Działania podejmowane w zakresie turystyki mają na celu zwiększenie atrakcyjności obszarów i miejscowości wiejskich jako miejsc docelowych podróży turystycznych. Działalność turystyczna na obszarach wiejskich przyczynia się do rozwoju gospodarczego gminy, zmniejszenia bezrobocia (przynajmniej w sezonie wakacyjnym), a uczestnictwo w kursach i szkoleniach oferowanych dla kwaterodawców przyczynia się także do podniesienia poziomu wykształcenia i zdobywania nowych kwalifikacji.

Na obszarach, na których turystyka wiejska i agroturystyka rozwijają się dość dynamicznie (w gminach przymorskich i pojeziernych), następuje także rozwój rolnictwa ekologicznego. Żywność własnej produkcji z surowców z własnego gospodarstwa zawsze znajdzie odbiorcę, może stać się nawet produktem turystycznym czy regionalnym.

PIŚMIENNICTWO

Adamowicz M. 2004. Wielofunkcyjność rolnictwa jako podstawa zmian we wspólnej polityce rolnej. *Wieś Rol.* 4 (125), suplement, 304.

Budynki i wyposażenie techniczne gospodarstw rolnych w województwie zachodniopomorskim. Powszechny Spis Rolny. 2002. Szczecin, Urząd Statystyczny.

- Karmowska G., Szczygieł T.** 2003. Wiejskie obszary problemowe w rozwoju regionalnym kraju, w: Aktywizacja wiejskich obszarów problemowych. Red. M. Kłodziński i W. Dzuna. Warszawa, IRWiR PAN.
- Milewski D.** 2005. Regionalne uwarunkowania rozwoju turystyki na przykładzie województwa zachodniopomorskiego. Szczecin, Wydaw. Nauk. Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Milewski D., Szostak D.** 2006. Ocena potencjału sektora turystycznego regionu zachodniopomorskiego w aspekcie powstania na tym obszarze klastra turystycznego. Raport nr 1, Szczecin, Zarząd Województwa.
- Ocena potencjału sektora turystycznego regionu zachodniopomorskiego w aspekcie powstania na tym obszarze klastra turystycznego. Raport 1.** 2007. Szczecin, Zachodniopomorska Regionalna Organizacja Turystyczna.
- Przedsiębiorczość wiejska.** Warszawa, Agrinpol, www.agrinpol.pl, dostęp dn. 16.09.2010 r.
- Regionalny Program Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego.** 2006. Szczecin, Zarząd Województwa.
- Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020.** 2005. Szczecin, Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego, 71–79.
- Turystyczna baza danych Gmina.** 2005. Warszawa, Instytut Turystyki.
- White Paper. European transport policy for 2010: time to decide.** 2001. Brussels, Wydaw. Komisji Wspólnot Europejskich.